

Fred F.A. Nijhuis

presenteert

Workshop **PIÈMONTE**

02 november 2021, BWS Goirle

Brahantse
wijn@
sociëteit

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

1

Workshop Piëmonte BWS

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

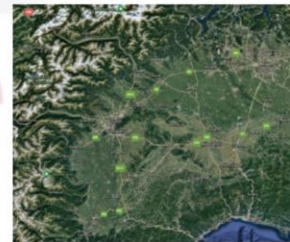
2

Workshop Piëmonte BWS, algemeen

- Italië : 301.338 km²; inwoners 60,4 miljoen
- Piëmonte : 25.400 km²; inwoners 4,4 miljoen
- Nederland : 41.543 km²; inwoners 17,3 miljoen

- Wijngaardareaal wereld : 7.397.000 ha (2019)
- Wijngaardareaal Italië : 707.000 ha (2019)
- Wijngaardareaal Piëmonte : 46.000 ha (2019)
- Wijnproductie wereldwijd : 258.000.000 hl (2020)
- Wijnproductie Italië : 49.225.000 hl (2019 - 42% DOP-status)
- Wijnproductie Piëmonte : 2.569.000 hl (94% DOP)
- Qua productie Piëmonte op de 7e plaats in Italië
- Circa 63% totale productie Piëmonte is rood (incl. rosé)

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

3

Workshop Piëmonte BWS, geschiedenis

- Oudheid: Eerste bewoners Liguriërs en Kelten.
- Diverse overblijfselen uit ijzertijd en bronstijd, o.a. paalwoningen in Viveronemeer.
- 1e eeuw v. Chr.: Columella noemt in De Re Rustica 'tros blauwe druiven die wijn gaf in koude regionen'.
- 1^e eeuw na Chr.: Plinius de oude noemt gebruik houten vaten voor wijn in Piëmonte.
- Na Romeinse rijk allerlei volken en koninkrijken zoals Bourgondiërs, Gothen, Byzantijnen, Lombarden, Franken, Magyaren, Saracenen en het huis van Savoy.
- 909: Eerste documenten die duiden op gebruik Nebbiolo in noorden Piemonte.
- 12e eeuw: wijnbouw een vaste waarde in Alto Piëmonte.
- 1266/8: In document rentmeester Kasteel Rivoli eerste vermelding 'vigne de Nibiol'.
- 1304/9: Pier de' Crescenzi, 'Nubiola' als druif regio Asti voor wijnen die goed ouderen.
- 1431: Statuten La Morra, 'Nebiolium' druif moet gekoesterd en beschermd worden.
- 1593: Commune Dogliani noemt 'dossetto'.
- 16^e eeuw: Alto Piemonte 40.000 ha wijngaarden (Barolo 2054, Barbaresco 728).

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

4

Workshop Piëmonte BWS, geschiedenis

- 1600: In document Nizza Monferrato eerste (bekende) vermelding 'barbera'.
- 1606: G.B. Croce, juwelier/wijnhandelaar, Nebbiolo = 'noble/koningin der druiven'.
- 17e eeuw: vermelding chiaretto, rosé van nebbiolo
- 1751: 'Vino dei Cannubi', eerste (bekende) vermelding specifieke wijngaard.
- 1806: Thomas Jefferson koopt Nebbiolo, eerder al beschreven als "about as sweet as the silky Madeira, as astringent on the palate as Bordeaux, and as brisk as Champagne. It is a pleasing wine."
- 1832-1848: Camillo Benso di Cavour en oenoloog Francesco Staglieno (i.s.m. Louis Oudart, Markies van Barolo Carlo Tancredi Falletti & Juliette Colbert de Maulévrier) veranderen stijl wijn uit regio Barolo van zoetige, licht sprankelende wijn naar stil en droog met een lagering in hout naar voorbeeld Bordeaux.
- 1845: Camillo Benso, Graaf van Cavour over Sizzano: boeket als Clos-Vougeot/ Romanet".
- 1850: Giuseppe Garibaldi introduceert Bordeauxse pap.
- 1850: Carlo Gancia maakt eerste Italiaanse mousserende wijn.
- 1895: Federico Martinotti, directeur Asti Wine Institute, ontwikkelt 2e gisting in tanks
- 1907: Eugène Charvat vervolmaakt en patenteert de metodo Martinotti.

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

5

Workshop Piëmonte BWS, geschiedenis

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

6

Workshop Piëmonte BWS, geschiedenis

- 1881: Opening Umberto I School of Viticulture and Oenology in Alba.
- 1894: Directeur Domizio Cavazza vestigt cooperatie Barbaresco.
- 1900: Oïdium, peronospora en phylloxera, wijngaardareaal gedecimeerd.
- 1905: Apocalyptische hagelstorm in augustus verwoest resterende wijngaarden.
- 1924: Italiaans parlement neemt wet aan ter bescherming 'typiciteit kwaliteitswijn'
- 1927: Eerste onderscheid Barolo en Barbaresco.
- 1933: Barolo en Barbaresco eerste wijnen onder nieuwe wet.
- 1934: Consorzio Barolo & Barbaresco' opgericht.
- 1961: Eerste Barolo's met vermelding wijngaarden Bussia en Rocche di Castiglione.
- 1967: Eerste Barbaresco's met vermelding wijngaarden Sorì San Lorenzo en Asili.
- 1966: D.O.C. voor Barolo en Barbaresco.
- 1980: D.O.C.G. voor Barolo en Barbaresco.
- 1975: Renato Ratti publiceert eerste kaart met beste wijngaarden Barolo.
- 1993: Start Barolo Boys Revolutie
- 2007: Barbaresco introduceert 66 subzones (MGA)
- 2010: Barolo introduceert 170 MGA's en 11 gemeente appellaties.
- 2010: Strengere Eisen voor Barolo MGA's/Vigna, opbrengst 7,2 t/ha.
- 2015: Start enorme stijging grondprijzen Barolo

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

7

Workshop Piëmonte BWS, druiven

Erbaluce (alias Greco Novarese)

- Witte druif, oorsprong onzeker, wellicht heuvels Monferrato of Canavese.
- Bij Romeinen bekend Alba Lux (licht van de dageraad).
- In 1606 genoemd door G.B. Croce, ten tijde van Carlo Emanuele I.
- Veel suikers en zuren, naam verwijst naar zachtroze kleur aan einde seizoen.

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

8

Workshop Piëmonte BWS, regio's

Erbaluce di Caluso DOCG (1967/2010)

- 213 ha, productie 6530 hl (2018)
- Bianco, spumante en passito van 100% Erbaluce
- Min. alcohol: 11,0% voor Bianco; 11,5% Spumante; 12,5% Passito.
- Restzoet: maximaal 12 g/l voor Spumante; minimaal 70 g/l voor Passito
- Lagering: Spumante min. 15 mnd sur lie; Passito min. 36 mnd, Riserva 48 mnd.

Alta Langa DOCG (2002/2011)

- 182 ha; productie 5030 hl (2019)
- Spumante (ook Rosato) van min. 90% Chardonnay en/of Pinot Nero
- Wijngaarden op min. 250 m
- Metodo Classico, minimum alcohol 11.5%
- Van Brut nature (zero dosage) tot extra dry.
- Spumante en Rosato Spumante, lagering van min 30 mnd, Riserva min. 3 jaar.

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

9

Workshop Piëmonte BWS, wijnen

1. Enrico Serafino, Oudeis, Alta Langa Brut DOCG, 2016

- 85% Pinot Noir, 15% Chardonnay
- Lagering van 36 mnd sur lie.
- Alcohol: 12,5%

2. Orsolani, Erbaluce di Caluso Extra Brut DOCG, 2015

- 100% Erbaluce di Caluso van wijngaard op 200/350 m.
- Gisting en weking van 3 maanden, lagering sur lie van 36 maanden.
- Alcohol: 13%

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

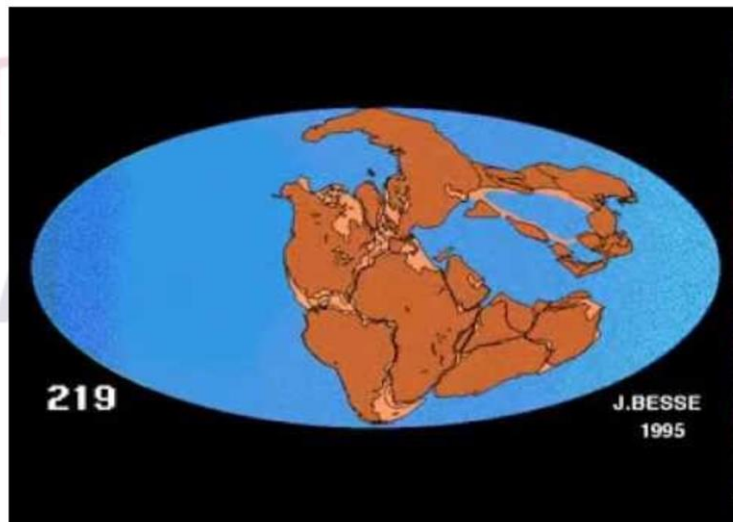
10

Workshop Piëmonte BWS, terroir

11

Workshop Piëmonte BWS, terroir

<https://youtu.be/ALBUX31tW4M>

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

12

Workshop Piëmonte BWS, terroir

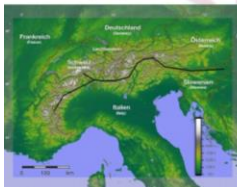
Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

13

Workshop Piëmonte BWS, terroir

Bodem:

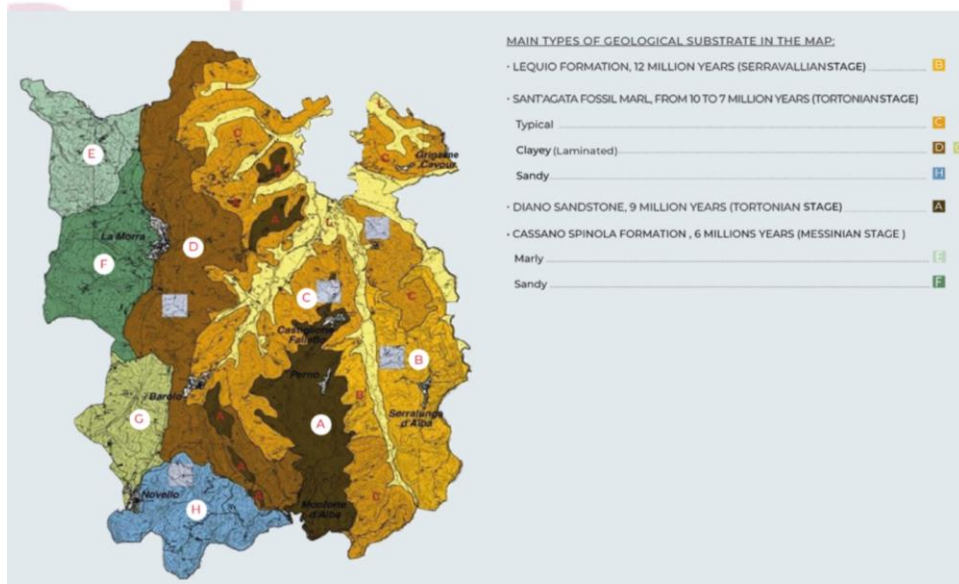
- Piëmonte ooit oerzee.
- Bewegingen tektonische platen > grote variatie bodemtypen.
- Bodems andere oorsprong:
 - Alto Piemonte uit de Alpen.
 - Langhe veelal uit de Apennijnen.
- Bodem Alto Piemonte: van zanderig (geel zand) tot vulkanisch (porfier) met delen rijk aan kalksteen, metalen (ijzer en aluminium), kwarts en kalium of juist morene afzettingen uit Alpen van gletsjers en rivieren.
- Alto Piemonte en Valle d'Aosta weinig zandsteen en kalk, lage pH.
- Alto Piemonte pH doorgaans 3.5-5.5 (max 7), in de Langhe 7-8,8.
- Bodem Alto Piemonte meer potassium/kalium.
- Langhe juist meer magnesium.

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

14

Workshop Piëmonte BWS, terroir

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

15

Workshop Piëmonte BWS, druiven

Nascetta (Nas-Cëtta)

- Historische witte druif uit regio Novello (sinds 9^e eeuw)
- DNA-onderzoek: verwant aan gròblanc uit de Val di Susa.
- Verdween bijna door de phylloxera-ramp
- Sinds 1994 in beeld na herontdekking Walter Fissore (Elvio Cogno)

Timorasso

- Oud wit druivenras uit provincie Alessandria, vooral in Colli Tortonesi.
- Geeft weinig fruit maar met een goede structuur.
- Bijna verdwenen, dankzij Walter Massa nu Piëmontese specialiteit.
- Medium body, aroma's wit fruit, ananas en soms rokerige tonen.
- Wijnen met naam 'Derthona', oude (Romeinse) naam stad Tortona.

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

16

Workshop Piëmonte BWS, DOP's

Langhe DOC (1994)

- 1743 ha, productie 23.300 hl (gem. laatste 5jaar)
- Bianco van alle varieteiten; met vermelding Arneis, Chardonnay, Favorita, Nascetta, Riesling, Rossese Bianco, Sauvignon Blanc, minimaal 85%
- Rosato van min. 60% Barbera, Dolcetto en/of Nebbiolo
- Rosso (ook Riserva) van alle varieteten; met vermelding Barbera, Cabernet Sauvignon, Dolcetto, Freisa, Merlot, Nebbiolo, Pinot Nero, minimaal 85%.
- Novello alleen van Dolcetto
- Passito Bianco van min. 60% Arneis, Chardonnay, Nascetta en/of Riesling
- Passito Arneis van min. 85% Arneis
- Passito Nascetta subzone Nascetta del Comune di Novello van 100% Nascetta
- Passito Rosso van min 85% Barbera, Dolcetto en/of Nebbiolo
- **Subzones: Nascetta (or Nas-cëtta) del Comune di Novello van 100% Nascetta**
- **Wijngaarden op maximaal 800 m**
- **Lagering Nascetta del Comune di Novello, min. 5 mnd; alle passito;s min. 10 mnd.**

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

17

Workshop Piëmonte BWS, wijnen

3. Arnaldo Rivera, Langhe Nascetta del Comune di Novello DOC, 2019

- 100% Nascetta van wijngaard in Novello (deel uit 1963)
- Vinificatie in RVS, lagering 8 mnd sur lie.
- Alcohol: 12,5%

4. Massimiliano Passone, Langhe Nas-Cëtta del Comune di Novello DOC, 2019

- 100% Nascetta van wijngaard op 200/350 m.
- Gisting en weking van 90 dagen sur lie in RVS.
- Alcohol: 13%

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

18

Geologische verschillen Langhe

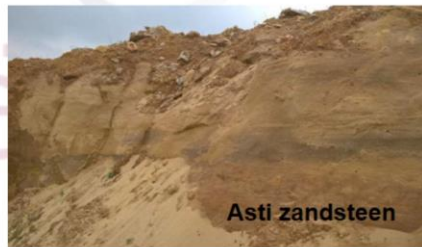
Lequio

Marne Sant'Agata

Diano zandsteen

Asti zandsteen

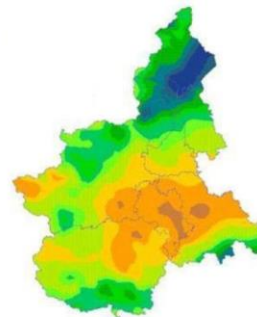
Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

19

Workshop Piëmonte BWS, terroir

Klimaat

- Als Bordeaux en Hermitage op 45° NB
- Bescherming van Alpen en door Middellandse Zee
- Mild continentaal klimaat, maar met koude winters (blijft wel onder grens van -15°C die schadelijk is voor de wortelstok)
- Zomers droog en warm, in voor- en najaar vaak hagel
- Vele microklimaten met continentale tot Mediterrane invloeden
- Neerslag 950-1200 mm per jaar
- Oogst Alto-Piemonte later dan elders in Piëmonte.
- Groeiseizoen Alto-Piemonte langer, basis goede ontwikkeling fijne, complexe aroma's
- Lessona tot wel twee keer zoveel neerslag als Barolo.
- Alcoholpercentages: Alto-Piemonte 13-14% <> Langhe 14,5-15,5%

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

20

Workshop Piëmonte BWS, terroir

	Barolo	Barbaresco	Novara	Biella	Ivrea	Aosta	Sondrio	Barboursville	Guadalupe	Noordhoek
Köppen-Geiger	Cfa	Cfa	Cfa	Cfb	Cfb	Cfb	Cfa	Cfa	BSk	Csb
Gem. Temp	12,6 °C.	13,0 °C.	11,8 °C.	10,6 °C.	11,4 °C.	9,7 °C.	12,1 °C.	12,4 °C.	16,2 °C.	16,5 °C.
Neerslag	714 mm	719 mm	1011 mm	918 mm	854 mm	805 mm	963 mm	1079 mm	388 mm	851 mm
Droogst	Juli; 31 mm	Juli; 32 mm	Dec; 55 mm	Jan; 45 mm	Jan; 41 mm	Jan; 51 mm	Jan; 49 mm	Okt; 72 mm	Feb; 1 mm	Jan; 23 mm
Natst	Okt; 88 mm	Okt; 90 mm	Okt; 116 mm	Mei; 109 mm	Mei; 103 mm	Aug; 82 mm	Aug; 108 mm	Juli; 123 mm	Sep; 79 mm	Juni; 143 mm
Warmst gem.	Juli; 22,2 °C	Juli; 22,8 °C	Juli; 22,0 °C.	Juli; 20,4 °C.	Juli; 21,5 °C.	Juli; 19,2 °C.	Juli; 22,1 °C.	Juli; 23,7 °C.	Juni; 19,7 °C.	Jan; 20,2 °C.
Koudst gem.	Jan; 3,1 °C	Jan; 2,9 °C	Jan; 1,3 °C.	Jan; 0,6 °C.	Jan; 1,0 °C.	Jan; - 0,1 °C.	Jan; 1,4 °C.	Jan; - 0,2 °C.	Jan; 11,9 °C.	Juli; 12,8 °C.

	Barbaresco	Neive	Treiso	Alba	Barolo	Castiglione	La Morra	Monforte	Novello	Verduno
Köppen-Geiger	Cfa	Cfa	Cfb	Cfa	Cfa	Cfa	Cfb	Cfb	Cfb	Cfa
Gem. Temp	13,0 °C.	12,4 °C.	11,8 °C.	12,8 °C.	12,6 °C.	12,6 °C.	11,8 °C.	11,9 °C.	12,2 °C.	12,2 °C.
Neerslag	719 mm	700 mm	712 mm	708 mm	714 mm	714 mm	733 mm	735 mm	727 mm	716 mm
Droogst	Juli; 32 mm	Juli; 32 mm	Juli; 33 mm	Juli; 31 mm	Juli; 31 mm	Juli; 31 mm	Juli; 35 mm	Juli; 33 mm	Juli; 33 mm	Juli; 34 mm
Natst	Okt; 90 mm	Okt; 88 mm	Okt; 88 mm	Okt; 88 mm	Okt; 88 mm	Okt; 88 mm	Mei; 87 mm	Okt; 90 mm	Okt; 88 mm	Okt; 86 mm
Warmst gem.	Juli; 22,8 °C	Juli; 22,1 °C.	Juli; 21,4 °C.	Juli; 22,6 °C.	Juli; 22,2 °C.	Juli; 22,2 °C	Juli; 21,2 °C.	Juli; 21,3 °C.	Juli; 21,7 °C.	Juli; 22,0 °C.
Koudst gem.	Jan; 2,9 °C	Jan; 2,5 °C.	Jan; 2,3 °C.	Jan; 3,0 °C.	Jan; 3,1 °C	Jan; 3,1 °C	Jan; 2,5 °C.	Jan; 2,8 °C.	Jan; 3,0 °C.	Jan; 2,7 °C.

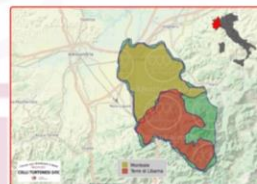
Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

21

Workshop Piëmonte BWS, DOP's

Colli Tortonesi DOC

- Wit van elk % Barbera Bianca, Chardonnay, Cortese, Favorita, Müller-Thurgau, Pinot Bianco, Pinot Grigio, Riesling, Sauvignon Blanc, Sylvaner Verde, Timorasso en/of Welschriesling.
- Bianco subzone Terre di Libarna: min. 60% Timorasso
- Met vermelding Cortese of Timorasso, min. 95%; Favorita, min. 85%; Moscato, 100%; Riserva alleen Cortese en Timorasso.
- Chiaretto en Rosso (+ Novello) van elk % Aleatico, Barbera, Bonarda, Cabernet Franc, Cabernet S., Croatina, Dolcetto, Freisa, Grignolino, Lambrusca di Alessandria, Merlot, Nebbiolo, Pinot Nero en/of Sangiovese. Rosso van subzone Terre di Libarna: minimaal 60% Barbera.
- Met vermelding Barbera, Croatina, Dolcetto of Freisa; 85%.
- Superiore voor Barbera en Riserva voor Barbera en Croatina.
- **Rijping Timorasso: min. 10 mnd, Timorasso Riserva, min. 21.**
- Spumante van minimaal 95% Cortese
- Spumante van subzone Terre di Libarna: min. 60% Timorasso
- Subzones: Monleale (Barbera), Terre di Libarna (Bianco, Timorasso, Rosso en Spumante).

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

22

Workshop Piëmonte BWS, wijnen

5. Pomodolce, Derthona Grue, Colli Tortonesi Timorasso DOC, 2017

- 100% Timorasso van wijngaard uit 2010 op 380 m, zuidwestelijke expositie
- Bodem: kleiachtige kalksteen, 3500 pl/ha Guyot gesnoeid, productie 2500 flessen.
- Vinificatie en lagering van 10 mnd sur lie in RVS
- Alcohol: 14%

6. Ezio Poggio, Archetipo, Colli Tortonesi 'Terre di Libarna' DOC, 2014

- 100% Timorasso van wijngaard op 400-500 m met expositie zuid-zuidwest,
- Bodem kalkrijke klei, 4000 pl/ha Guyot gesnoeid
- Vinificatie in RVS, veel schilcontact, rijping van 12 maanden + 6 in fles.
- Alcohol: 13,5%

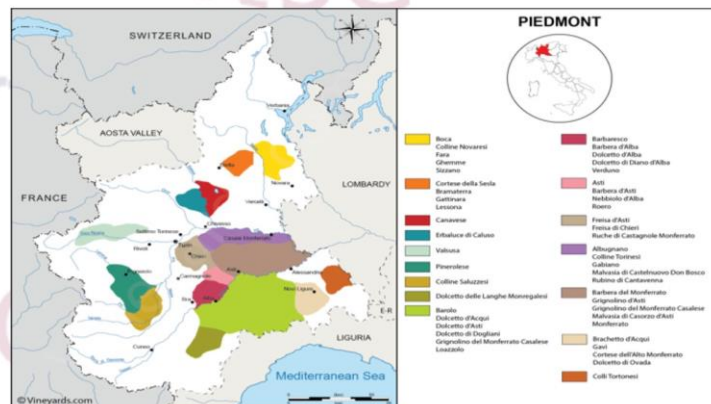
Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

23

Workshop Piëmonte BWS, regio's

Piëmonte (o.a) te verdelen in vijf regio's.

1. Monferrato
2. L'Astigiano
3. Langhe
4. Roero
5. Alto Piemonte

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

24

Workshop Piëmonte BWS, regio's

1. Monferrato

- Grote delen provincie Alessandria (en Asti); vooral Moscato en Barbera
- Heuvels zelden hoger dan 400 m.; gevormd in Tertiair en dus relatief jong.
- Oudste delen in Alto en Basso Monferrato; witte grond bij o.a. Canelli en Casale rijk is aan leisteen, klei, zand en kalkrijke mergel (uit Mioceen)
- Veel mariene fossielen en hoge concentraties calciumcarbonaat.
- In Alto Monferrato ook rode bodems rijk aan ijzeroxide en magnesium
- Jonger en zanderiger is de bodem rond de rivier de Tanaro die Alto en Basso Monferrato van elkaar scheidt.
- Historische stad Nizza geeft naam aan de DOCG Nizza
- Andere DOCG van belang is de DOCG Gavi (of Cortese di Gavi).
- De DOC Colli Tortonesi toenemende belangstelling dankzij opkomst Timorasso

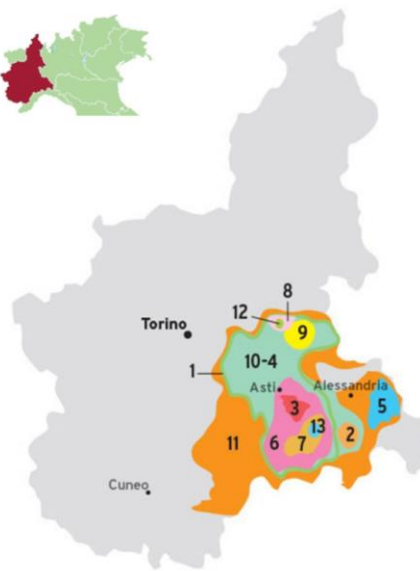

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

25

Piemonte (Monferrato Area)

Detail map ©2019 Federdoc, used by permission

DOCGs

- 1 Barbera del Monferrato Superiore
- 2 Gavi (Cortese di Gavi)
- 3 Nizza

DOCs

- 4 Barbera del Monferrato
- 5 Colli Tortonesi
- 6 Cortese dell'Alto Monferrato
- 7 Dolcetto d'Acqui
- 8 Gabilano
- 9 Grignolino del Monferrato Casalese
- 10 Monferrato
- 11 Piemonte—showing only the portion in Alessandria, Asti, and Cuneo provinces
- 12 Rubino di Cantavenna
- 13 Strevi

26

Workshop Piëmonte BWS, regio's

2. L'Astigiano

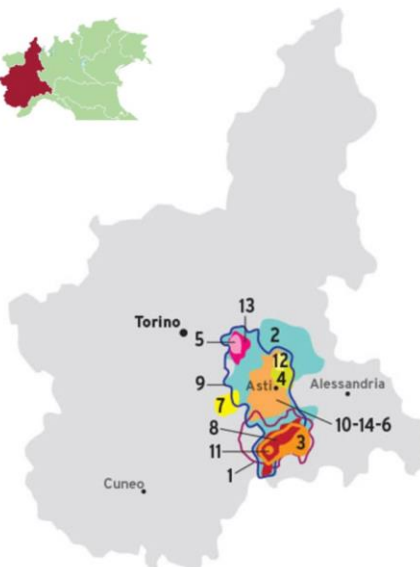
- Dit naar de stad Asti vernoemde district overlapt dat van Monferrato.
- Alluviale afzetting op zanderige ondergrond (met fossiele schelpdieren) uit het Pliocene (circa 5 tot 2,5 miljoen jaar geleden)
- De Barbera, Moscato, Brachetto en de Ruché di Castagnole hebben hun eigen DOCG
- De Moscato is hier echter de belangrijkste druif.
- Ook veel Dolcetto, Fresia en Grignolino.

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

27

Piemonte (Asti Province)

DOCGs

- 1 Asti
- 2 Barbera d'Asti
- 3 Brachetto d'Acqui (Acqui)
- 4 Ruché di Castagnole Monferrato
- 14 Terre Alfieri

DOCs

- 5 Albugnano
- 6 Calosso
- 7 Cisterna d'Asti
- 8 Dolcetto d'Asti
- 9 Freisa d'Asti
- 10 Grignolino d'Asti
- 11 Loazzolo
- 12 Malvasia di Casorzo d'Asti (Casorzo or Malvasia di Casorzo)
- 13 Malvasia di Castelnuovo Don Bosco

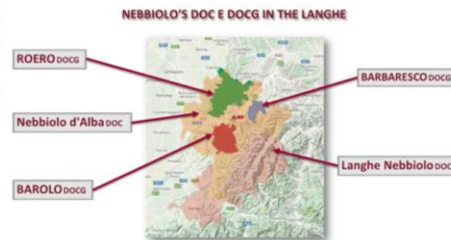
Detail map ©2019 Federdoc, used by permission

28

Workshop Piëmonte BWS, regio's

3. Langhe

- Doorkruist door rivieren Tanaro, Belbo, Bormida Millesimo en Bormida Spigno.
- De Tanaro vormt de natuurlijke grens tussen de Langhe en de Roero.
- Bodem gevormd in Mioceen (23 tot ongeveer 5 miljoen jaar geleden).
- De compacte bodem is rijk aan klei, kalkhoudende mergel, blauwe mergel, tufsteen, zand en zwavel-dragende krijt, aangevuld met talrijke fossiele resten, voornamelijk restanten van de Padano-zee die zich uiteindelijk 16 miljoen jaar geleden wegvloede uit Piëmonte.
- Regio meest bekende en prestigieuze Piëmontese wijnen: Barolo en Barbaresco. (maar ook Dogliani)
- Sinds 2014 werelderfgoed Unesco

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

29

Workshop Piëmonte BWS, regio's

3. Langhe

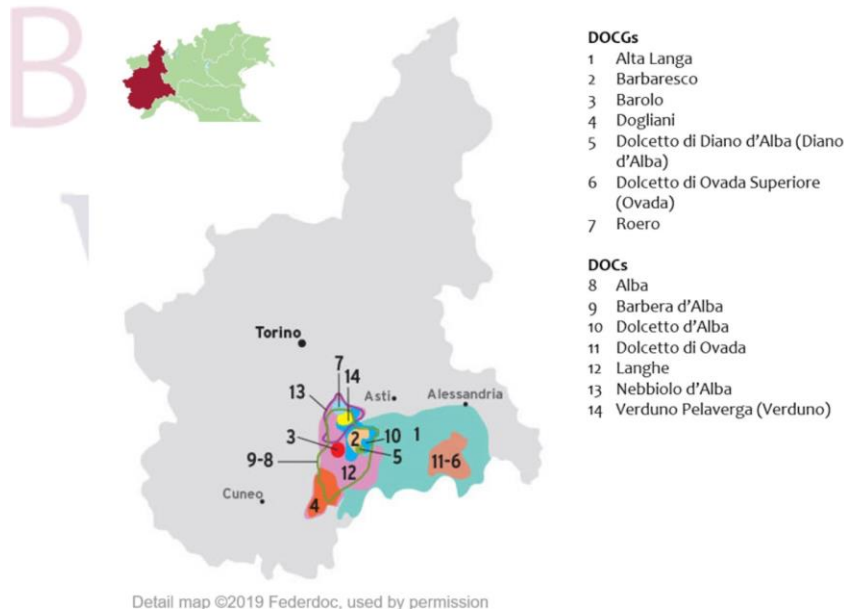
- Verschillen Barolo en Barbaresco slechts gedeeltelijk gebaseerd op samenstelling bodem, aldus Prof. dr. Silvia Guidoni van de Universiteit van Turijn.
- In beide gebieden sedimentgesteenten uit diverse perioden van het Mioceen
- Tortoon (7,2-11,6), Serravalien (11,6-13,8) en Langhien (13,8-16 miljoen jaar geleden).
- De bodems zijn over het algemeen kalkrijk, met een pH van bijna 8 tot circa 9.
- pH Barbaresco ca 7.9; Barolo tot 8.8 (Alto Piemonte 3.5-7)
- pH is van invloed op de beschikbaarheid en de opname van voedingsstoffen en sporelementen.
- Bij (te) hoge Ph worden sporelementen minder goed opgenomen door wortels.
- Een (te) lage Ph remt ontwikkeling van het bodemleven.

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

30

Piemonte (Langhe Area)

31

Workshop Piëmonte BWS, regio's

4. Roero

- De Roero aan noordzijde van de Tanaro tot aan de heuvels Monferrato.
- Bodem gevormd tijdens het Pliocene (5-2,5 miljoen jaar geleden) en dus onger.
- Structuur is lichter, zeer rijk aan zand; ondanks mariene resten minder kalkhoudend en zuurder. De wijnen hebben doorgaans een lichtere structuur.

5. Het noorden (Alto Piemonte):

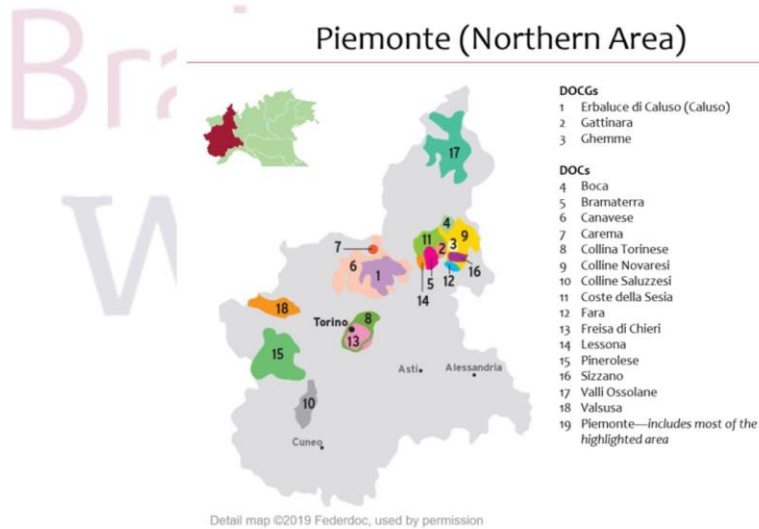
- In het noorden en westen van Piëmonte; rijke historie, veel potentieel.
- DOP's als Boca, Carema, Lessina, Ghemme, Gattinara en Erbaluce.
- Bodem zeer divers
- DOC's Bramaterra en Gattinara vulkanisch
- Relatief zure bodem met glaciële afzettingen in o.a. DOC's Boca en Carema
- Vaak hoge percentages ijzer en magnesium en rijk aan potassium (kalium).
- DOC Lessona gekenmerkt door een meer zanderige bodem met mariene afzettingen.

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

32

Workshop Piëmonte BWS, regio's

Piemonte (Northern Area)

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

33

Workshop Piëmonte BWS, druiven

Barbera

- In heel Italië, maar vooral in Piëmonte en Lombardije
- In Piëmonte bijna 50% totale aanplant.
- Waarschijnlijk autochtone druivenras Monferrato heuvels (of Oltrepo Pavese).
- Documenten kathedraal Casale Monferrato uit 13e eeuw verwijzen 'bonis vitibus barbexinis'.
- DNA-onderzoek duidt op relatie met Mourvèdre.
- Betrouwbaar qua rendement en kwaliteit; veel kleur, frisse zuurgraad en weinig tannine.
- Synoniemen: o.a. Barbera Grossa, Fina Barbera, Barbera Nera, Nostrana Barbera, Barberone, Dolce Barbera, Barbera a raspo verde en Barbera a raspo rosso.
- Niet verwant aan de Barbera ciarla, Barbera 'd Davi, Barbrassa, Barber, Barbera del Dannoio, Barbera Sarda, Neretto Duro/Barbera Rotondo en Barbera bianca.
- Ughetta is bijnaam voor zowel Vespolina als Barbera maar zijn niet verwant aan elkaar

Freisa

- Zeker 500 jaar oud ras, verwant aan o.a. nebbiolo en viognier.
- Vooral Monferrato en Langhe, maar ook Turijn en Biella.
- Aromatisch, productief en resistent.
- Stevige tanninestructuur en hoge zuurgraad.

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

Freisa

34

Workshop Piëmonte BWS, DOP's

Freisa d'Asti DOC (1972)

- 171 ha, productie 4850 hl (gem. laatste 5 jaar)
- Rosso, Superiore en Spumante van 100% Freisa
- Spumante: Charmat/Martinotti
- Min. alcohol: 11% voor Rosso en Spumante; 11.5% voor Superiore
- Spumante van extra dry tot abboccato (demisec)
- Lagering: Superiore min. 1 jaar

Nizza DOCG (2014)

- 244 ha groot, productie 4650 hl.
- Barbera 100% uit 18 gemeenten rond Nizza Monferrato.
- Min. alcohol: 13%; 13.5% voor wijngaard/vigna
- Lagering: Rosso min 18 mnd (incl 6 in hout);
- Riserva 30 mnd (incl. 12 in hout)

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

35

Workshop Piëmonte BWS, wijnen

7. Cordara, Freisa d'Asti DOC, 2018

- Vinificatie in RVS
- Lagering van in totaal 2 jaar in RVS en 6 mnd in fles
- Alcohol: 13,5%

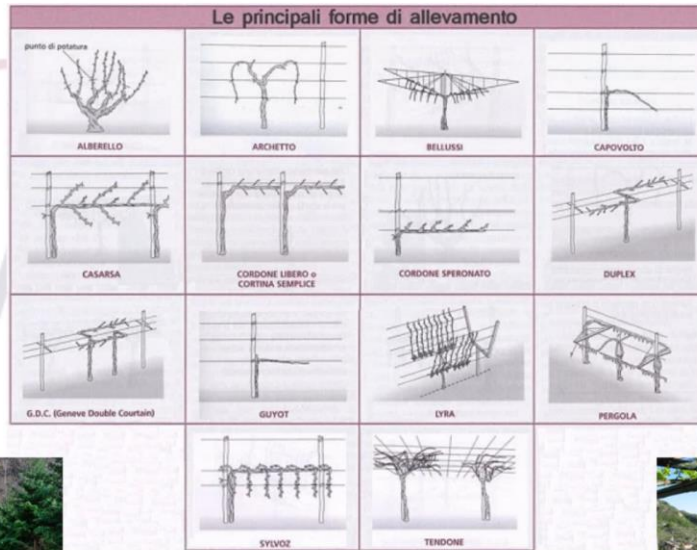
8. Cascina Garitina, 900 CEC, Nizza DOCG, 2016

- 100% Barbera
- Na gisting/weking in RVS, lagering van 2 jaar in mix barriques
- Alcohol: 16%

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

36

Workshop Piëmonte BWS, de wijngaard

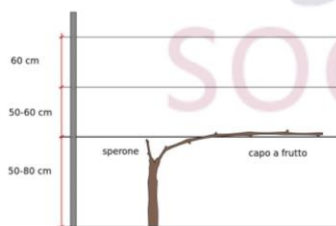
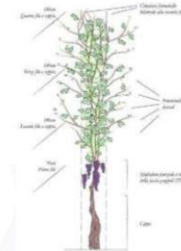
Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

37

Workshop Piëmonte BWS, de wijngaard

- Guyot geeft significante reductie uitlopers.
- Plant maakt uitlopers daarom langer.
- Uitlopers gebruikelijk 7-10 knoppen
- Nebbiolo geeft doorgaans pas fruit na 3e knop
- Cordone speronato, gesnoeid tot 1-2 knoppen, daarom ongeschikt voor Nebbiolo.

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

38

Workshop Piëmonte BWS, de wijngaard

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

39

Workshop Piëmonte BWS, druiven

Nebbiolo

- Al eeuwen in noordwesten Italië.
- 1266/1268: Nibioli genoemd in document over druif in Rivoli, westen van Turijn.
- 1304/9: Piero de Crescentii noemt 'nubiolum' in Opus ruralium Commodorum.
- Ouders Nebbiolo onduidelijk.
- Behoort tot groep 7 variëteiten; stamvader o.a. Vespolina, Freisa en Bubbierasco.
- Nebbiolo rosé, Pignola en Rossola nera zijn volle broers-zussen van de Nebbiolo.
- Refosco nostrano, Marzemino, Refosco dal peduncolo rosso, Spergola, Rossoletta, Orsanella en waarschijnlijk de Ortugo zijn halfbroers-zussen van de Nebbiolo
- Ook van Teroldego wordt verondersteld dat deze halfbroer Nebbiolo is
- Link naar viognier via freisa en vermeende link naar Pinot noir.
- Naam verwijst naar nebbia = mist of mistachtig poeder op druif (bescherming tegen te felle zon) of late rijping druiven in herfstmist of verbastering 'noble' van door G.B. Croce die nebbiolo als beste, nobele wijn (sterk en zoet) noemde.
- Diverse namen die op 'nebbiolo' lijken, maar zonder relatie met 'echte' nebbiolo.
- O.a. nebbiolo di dronero (neiret/chatus), nebbiolo di aisone, nebbiolo di stroppo, nebbiolo gabarin, nebbiolo scalatin.

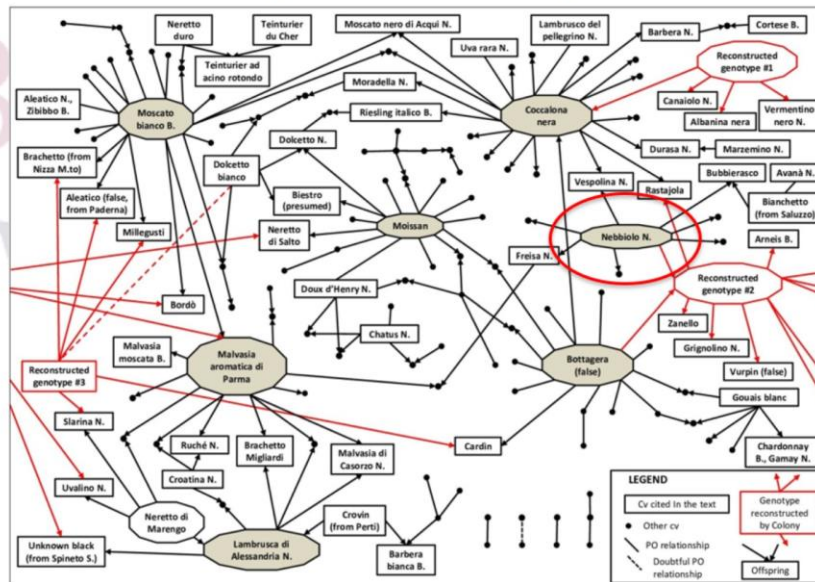

Nebbiolo

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

40

Workshop Piëmonte BWS, druiven

Druiven, druiven en nog meer druiven... – Fred Nijhuis (fred-nijhuis.nl)

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

41

Workshop Piëmonte BWS, druiven

Nebbiolo

- Diverse terroirs vragen/geven andere klonen dan bijvoorbeeld in de Langhe.
- Onderzoek 300 stekken nebbiolo uit Alto Piemonte gaf 50 verschillende klonen met specifieke eigenschappen.
- Deel daarvan geregistreerd, zoals Picotendro: d308, 415, 323, B15, C10 en F4 (laatste 3 diepere kleur en hogere zuren. Spanna uit regio Biella en Vercelli; CVT B10, C15 en CVT CVT F5. Ook Novarese kloon type Ghemme krijgt eigen registratie

Synoniemen en biotypen:

- Lampia; beschouwd als origineel.
- Michet; een Lampia aangetast door 'grapevine fan leaf virus' (GFLV)
- Bolla; veel productie, weinig kwaliteit, vernoemd naar Sebastiano Bolla uit La Morra.
- Nebbiolo Rossi; vrijwel verdwenen kloon in regio La Morra.
- Chiavennasca, Chiavennascone en Chiavennaschino in Valtellina.
- Picotener/Picotener/Picotendro in Valle d'Aosta.
- Prunent in Ossola vallei.
- Spanna in Ghemme.

Rosé

- Geen nebbiolo kloon, maar direct verwant familielid.
- Exacte relatie is voornamelijk onduidelijk.
- Rosé lichtere kleur en meer floraal karakter; vrij veel in Barbaresco en Valtellina.
- Dilemma t.a.v. DOCG's Barolo en Barbaresco.

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

42

Workshop Piëmonte BWS, DOP's

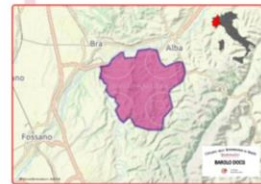
Barbaresco DOCG

- Barbaresco; DOC in 1966; DOCG in 1980
- 677 ha (2019); productie: 31.300 hl (gem. laatste 5 jaar)
- 100% Nebbiolo van wijngaarden tot 550 m hoogte
- 3500 pl/ha, Guyot gesnoeid
- Opbrengst Barbaresco max. 56 hl/ha; met MGA: 54,4 hl/ha
- Min. alcohol 12,5%; min. ttl zuren 4,5 g/l; min. droog extract: 22,0 g/l.
- Lagering Annata: minimaal 26 maanden, inclusief 9 maanden in hout
- Lagering Riserva: minimaal 50 maanden, inclusief 9 maanden in hout
- 66 MGA's

Barolo DOCG

- 1982 ha (2019); productie 97.800 hl (gem. laatste 5 jaar)
- Belangrijkste dorpen: Barolo, La Castiglione Falletto, La Morra, Novello, Monforte d'Alba, Novello, Grinzane Cavour en Serralunga d'Alba.
- 100% Nebbiolo, minimaal 3500 pl/ha
- Maximale opbrengst per ha: 8 ton/ha; voor Barolo Riserva MGA 7,2 ton/ha
- Reguliere Barolo rijpt min. 38 maanden, waarvan min. 18 in hout
- Barolo Riserva rijpt min. 62 maanden, waarvan min. 18 in hout
- Minimum alcohol level: 13.0%
- 181 Menzioni Geografiche Aggiuntive (inclusief 11 gemeenten).

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

43

Workshop Piëmonte BWS, wijnen

9. Fontanafredda, Coste Rubin, Barbaresco DOCG, 2013

- 100% Nebbiolo uit diverse delen DOCG
- Gisting en weking van 12 dagen in RVS op 30-32° C
- Lagering van jaar mix barriques en foeders van 2000 en 3000 liter.
- Alcohol: 13,5%

10. Giacosa Fratelli, Scarrone, Vigna Mandorlo, Barolo Riserva DOCG, 2012

- 100% Nebbiolo van cru op 380 m.
- Gisting/weking van circa 55 dagen
- Lagering van 46 maanden in vaten van 30 hl van Frans eiken + jaar RVS.
- Productie: 3000 flessen
- Alcohol: 14,5%

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis

44

Fred F.A. Nijhuis

presenteert

**Workshop
PIËMONTE**

02 november 2021, BWS Goirle

Brahantse
wijn@
sociëteit

Workshop Piemonte BWS 2021 ©F.F.A. Nijhuis